

KÉTSZÁZ ÉVE SZÜLETETT SCHAMS FERENC*

Dr. GEDAY GUSZTÁV

a Kertészeti Egyetem Könyvtárának igazgatója, Budapest

A magyar szőlészet és borászat modern fejlesztésének egyik apostola Schams Ferenc, 1780. december 2-án született a csehországi Leitmeritzben (ma: Litomerice). Szudétanémet polgári családból származott. Elemi iskoláit szülővárosában végezte, majd gyógyszerészetet tanult a vidék legfejlettebb ipari gócpontjában Reichenbergben. A prágai német egyetemen graduált 1798-ban, míg gyógyszerészi oklevelét 1803-ban Bécsben szerezte meg.

A XIX. század elején még mindig tartott nyugatról a Lajtán inneni területekre vándorlás és új otthon, új haza keresése. Schams Ferenc is a vándorbotot kézbe vevők között jött Magyarországra. Még 1803-ban Péterváradon letelepedve gyógyszerertárat nyitott. A város történelmi atmoszférája megragadta és felkeltette figyelmét a magyar múlt iránt. Megnősült, s csakhamar nagy közmegebecsülésnek örvendett. Patikája találkozóhelye lett a város értelmiségének s velük a baráti kapcsolatot élete végéig ápolta.

A gyógyszerészet mellett mindjobban érdekelte a magyar gazdálkodás és ezek között a szőlészet és borászat. A szerémségi szőlőtermesztés közvetlenül felkeltette figyelmét. Mint természettudományi alappal rendelkező ember, hamar észrevette a lehetőség és a valóság közötti különbséget a vidék szőlészetében. A gyógyszerészeti munka mellett nem maradt elég ideje azonban kedvenc foglalkozására, és ezért 1817-ben abbahagyta eredeti működését, a gyógyszerészetet, így minden idejét a szőlészetre tudta immáron fordítani.

A múlt század elején az ország központjává mindjobban Pest és Buda kezdett válni gazdasági, szellemi téren egyaránt. Ez vonatkozott a szőlészetre és borászatra is. Ezért 1818-ban Schams Ferenc elhagyja Péterváradot és Pestre költözik. Innen járja az országot: először a budai, promontoriumi, tétényi, kőbányai szőlészettel, majd a tokaji, marosmenti, badacsonyi (gyakori vendégként borozgatott Kisfaludy Sándornál), ruszti, pécs-villányi, somlói és távolabbi borvidékeket ismerte meg. Első lépésként helyi ismereteket szerzett, majd összehasonlításokat végzett. Ezek alapján írt, levelezett, buzdított,

* Az MTA—MÉM Kertészeti Bizottság 1980. november 24-i ülésén elhangzott előadás.

tervezett és igyekezett nemzedékek mulasztásait pótolni a magyar bortermelés fellendítése érdekében.

1820 és 1822 között egy kis kitérővel több helytörténeti munkát jelentetett meg. Pétervárad, Pest és Buda ismertetéseit adja német nyelven, melyek közül a két utóbbi nagymértékben hozzájárult a városok nemzetközi hírnevének növeléséhez. Művelődéstörténeti munkái a kor „baedekerjei” voltak, de ugyanakkor feljegyezte e műveiben azokat is, akik a szellemi és technikai haladásért küzdöttek, mert látta, hogy azok törekvései hozhatnak csak szabadabb levegőt Közép-Európának a szabadságtól szinte hermetikusan elzárt világába, amelyek meg nem bolygatásán a Szent Szövetség összes könyvcenzorai és rendőrkémei örködték Metternich herceg jóvoltából.

Majd tovább folytatta az ország szőlőtermesztésének és borászatának a helyszíni vizsgálatait. Tapasztalatait több kisebb munka után a hazai termesztésre vonatkozó főművében „Ungarns Weinbau in seinem ganzen Umfange...” foglalta össze. E Pesten 1832/33-ban megjelent kétkötetes munkája pontos és hű tükörképét adja a XIX. század eleji magyar szőlőtermesztésnek és borászatnak. Munkáját kiterjesztette Ausztriára, Cseh- és Morvaországra is. 1835-ben Pesten kiadta új könyvét, „Der Weinbau des Österreichischen Kaiserstaates in seinem ganzen Umfange”, amely az egész monarchia alapvető borászati monográfiája lett. A háromkötetes munka első két kötete Magyarországgal, a harmadik pedig Ausztria, Cseh- és Morvaország szőlészeti és borászatiával foglalkozik.

1834-ben a hazai termesztés fellendítése érdekében hozzákezd két korábbi javaslatának megvalósításához. Megszervezi az „Országos venyegiskola”-t Budán a Sashegy lábánál, s ugyanakkor elkezd gyűjteni az anyagot az első hazai szőlészeti és borászati lap számára is. Mindkét tevékenysége úttörő jellegű Magyarországon. A lapot 1836-ban indítja meg: „Magyarország bortermesztését és Készítését Tárgyazó Folyóírást” címmel magyarul és „Zeitschrift für Weinbau und Weinbereitung in Ungarn” címmel német nyelven.

Elkezdett munkáját sajnos nem tudta befejezni, mert 1839. máj. 11-én a Baranya megyei Lakipusztán egy szőlészeti utazásán szerzett meghűlésben meghalt.

Schams Ferenc életművének jelentősége többirányú. A gyógyszerészet terén végzett munkájáról ma már feljegyzést alig lehet találni, de hogy e munkaterületen is kiemelkedően dolgozott, arra bizonyítékként szolgál, hogy a Szentpétervári Gyógyszerészeti Egylet tiszteletbeli tagja volt. Helytörténeti, idegenforgalmi könyvei nemcsak az idegen, az ismerkedő számára nyújtott élményt, hanem a helybeli olvasó is sokat meríthetett ezekből. Munkáiban szinte mindent megtalál az olvasó: a város történetét, nevének eredetét, a városkép jellegét, földrajzi fekvését, éghajlatának és időjárásának vizsgálatát, egyes városrészek részletes ismertetését, utcáit és tereit, kolostorait és templo-

mait, a város tudományos életének rajzát, gyűjtemények és könyvtárak részletes leírását, népszokások, ünnepek ismertetését, szálláslehetőségeket stb... Schams egyik késői méltatója írja a „Volständige Beschreibung der königlichen Freistadt Pest in Ungarn” c. művéről: „E könyv több volt egyszerű helyirati munkánál. Szellemi, történeti, gazdasági keresztmetszete volt a napóleoni időben meggazdagodott, akkor még valóságos bábeli nyelvezavar képét mutató városkak, ahol magyar, német, rác, görög és szláv idióma hangzott vegyesen az utcákon, de megszületett már a város megmagyarosodásának magját alkotó magyar írók lelkes serege...” Buda ismertetését közlő könyvében felhívja a figyelmet a budai fürdők értékére. Ő népszerűsítette először a török utáni időkben a budai fürdőket. Rámutatott múltjukra, majd mint kémiai képzettségű szakember ismertette értékeiket, de egyúttal feltárta a ki nem aknázottságukat is.

A múlt század elején a magyar gazdasági élet területén égető problémaként jelentkezett az árutermelés fejlődése — részben a napóleoni háborúk következtében — és a feudális gazdálkodás ellentéte. Kapitalista gazdálkodásra lett volna szükség, azonban a feudális és Habsburg elnyomás nem tette lehetővé a kibontakozást. A probléma technikai oldalának fejlődése felgyorsult, míg a társadalmi oldalának megoldására a század harmincas éveitől történnek csak kecsegtető lépések. A mezőgazdasági termelés jelentősége sok értelmiségi előtt többféle szempontból is fontos volt.

A mezőgazdaság nemzetgazdasági fontosságát látva, Schams életének mintegy két évtizedét szentelte a kérdésnek. Érdekelte a magyar gazdálkodás. De nemcsak a szőlészettel és borászattal foglalkozott, hanem általánosabb és sokakat érdeklő problémakörrel is: a föld bérbeadásával, avagy „a’ jószág-nak árendálásával”. 1824-ben Pesten kiadott egy 179 oldalas könyvet, melyet teljesen az árendálásnak szentelt. Ez volt az első teljességre törekvő magyar nyelvű szakkönyv a témában. A művet kézikönyvnek lehetett használni, hiszen a kérdés felvetésétől kezdve, pontos fogalmazással magyar és német nyelven egymás mellett közli az árendálás káros és hasznos következményeit, ellátja tanácsokkal azokat, akik bérbe kívánnak adni jószágot, azt is, aki viszont bérbe kívánja venni, részletes becslési módszereket közöl, megadja a fizetési eljárásokat, időpontokat, elméleti mezőgazdasági számviteltant nyújt, örök időre szolgáló árendálási módokat ismertet stb. . . s végül az árenda szerződés formáját közli. Munkájában Thaer, Sinclair, Dikson, Heintl, Mayer és Däzl műveire támaszkodva a kérdést tudományos alapon gyakorlatilag dolgozta fel.

A magyar szőlészet és borászat a XIX. század első évtizedeiben szomorú állapotok között tengődött. Az árutermelés a hazai szőlészetben rendkívül fontos volt már a korábbi századokban is. A borkereskedelem, borforgalom mégis teljesen lehanyatlott. Ennek kezdetei viszont még a XVIII. századba nyúlnak vissza. A hétéves háború után a nagyobb arányban megindult osztrák szőlőtelepítések érdekében a magyar borok vámkülföldre való kivitelét csak

úgy engedték, ha a kereskedő ugyanannyi osztrák bort is kivitt. A napóleoni háborúk alatt viszont I. Ferenc a nagy kelendőség ellenére sem engedte kivinni a magyar bort, sőt eltiltotta. Az évtizedes pangás a magyar bor minőségét rontotta: nem a minőség, hanem a mennyiség vált uralkodóvá. A kapcsolatok hiánya pedig fokozta a lemaradást a borászati technológiában. Ezt már a Habsburg elnyomás is tapasztalta, mert 1812. jan. 17-i rescriptumában I. Ferenc úgy nyilatkozik: „a' venyigeművelést magyarországban a' lehetőségig javítani, 's a' borral való bánást a' chemia' elveihez mérsékelni kellekik.” Kedvező eredmény azonban nem mutatkozott.

A reformkorban a változott korszellem következtében nyilvánosan is felmerült a mezőgazdaság megújítása, technikai oldala fejlődésének gyorsítása. Ez vonatkozott a bortermelésre is, bár az üzleti gazdálkodásra való áttérés a magyar szőlőtermelőtől erején felül álló átalakulást kívánt volna meg. A fejlődés érdekében Széchenyi István tanácsára Dercsényi Pál a Nemzeti Kaszinóban 1828 júniusában 100 arany jutalmat tűzött ki egy magyar gazdasági tanácsadó megírására. Természetesen egy pályázattal megoldani a mezőgazdaság kérdését nem lehetett. Viszont a pályázat alkalmas volt arra, hogy a közvélemény figyelmét felkeltse a korszerű feladatok iránt.

E pályázaton tűnt fel Schams Ferenc. Egy évtizedes szőlészeti utazásainak eredményeit összegezve állítja össze és nyújtja be a következő jelíggel pályamunkáját: „Ackerbau und Weinbau nährt die Menschen, die Industrie aber bereichert sie.” A pályadíjat ugyan nem nyerhette el, mert munkájában csak a szőlészeti és borászati kérdésekkel foglalkozott, de elérte, hogy pályaműve megjelenhetett 1830-ban „Betrachtungen über Ungarns Weinbau, oder auf Erfahrung gegründete Belehrungen, zur möglichen Verbesserung dieses wichtigen Landwirtschafts-Zweiges”. Az idegenből idegyökerezett és a magyart törve beszélő, munkáit németül író, de magát mindig magyarnak valló Schams ezzel a munkájával beszédes bizonyosságát adta annak, hogy úgy ismeri a hazai szőlőtermesztési tájakat, mint kevesen az itthon születettek közül.

Ékesen bizonyította ezt főművében (Ungarns Weinbau in seinem ganzen Umfange . . .) is, melyben Magyarország bortermelését ismerteti. Kétkötetes munkáját nagyrészt saját tapasztalatai, megfigyelései és adatgyűjtése alapján írja meg. Nem egy kiragadott képet ad hazánk borvidékeiről, hanem először a kor szükségleteinek megfelelően kritikailag ismerteti Magyarország földrajzát, klímáját, majd a szőlőtermesztés és borászat általános állapotát. A bevezetés után 15 fejezetben mutatja be az ország egyes borvidékeit az akkori viszonyokhoz képest olyan részletességgel és terjedelemben, hogy az egész országot felölelő hasonló munka azóta magyar nyelven sem jelent meg. Ez az a könyv, amelyből azóta a külföldi irodalom a Magyarországra vonatkozó adatokat hosszú időn át merítette, s amely egyúttal a magyar szőlőművelés történetéhez is igen sok értékes adatot tartalmaz. A későbbi időkben Schams e munkája volt alapja a történeti magyar borvidékek ismeretének,

majd a törvényhozás intézkedéseinek, s a két rekonstrukcióhoz is sok segítséget nyújtott. Leírásai nagyon elevenek, olvasmányosak, s még a helyi kultúrtörténeti kérdésekre is kiterjednek.

De nemcsak leírást adott, hanem igyekezett a hiányokat felmérni, s az általánosítás alapján vonta le következtetéseit. A magyar szőlőművelés és borászat hibáit tapasztalatai alapján a következőkben foglalja össze: „*Először. Még nem birunk jobb és rosszabb szőlőnemeink tökéletes leírásával, 's még nem ismerjük őket egészen különféle használatosságukra nézve. Másodszor. Szőlőbirtokosaink nagyobb része ujabban a' jóság' rendszerét a' bőséggel cserélte fel. Szőlőket ültetünk téreföldeken a' nemes hegyi borokat rossz térségeikkel egyvelítjük, 's a' magyar borok' hitelét a' külföldön így mindinkább aláássuk.*

Harmadszor, önkényesen 's minden tekintet nélkül földre és éghajlatra, korán és későn érő szőlőket vegyesen ültetünk a' nélkül, hogy megvizsgálják, minők diszelenek hegyekben, minők térségben, minők homokban és agyagban, minők porphyrt 's egyéb kövezetekben, minők meg fekete, zsiros földben.

Negyedszer. Számos szőlőkben igen sok a' gyümölcs fa, úgy hogy gyümölcs-nem szőlőkerthez hasonlítanak.

Ötödször. Jobb és gazdaságosabb bánásmód a' szőlőkarókkal nagyon is ajánlható, valamint

Hatodszor. Célirányosabb és oktatóbb hegyirendeleteket kellenék szabnunk vezérfonalul a' földművelőknek, de különös figyelmet és tekintetet érdemel

Hetedszer. A' szüretelés és borpezsgés időpontja, holott a' legvastagabb hibák követtetnek el.”

Schams a kora szőlőtermesztése hátrányai között sorolja fel még: a szőlők elöregedtek, azokat esetleg bújással újítják fel, de rossz a metszés módja (javasolja a metszőolló használatát), a talaj is elhanyagolt, különösen ami a trágyázást illeti. Kicsi a tenyészterület, nincs elegendő fény, eső után nem szárad fel a talaj, eredménye a rothadás. Helyteleníti a sor- és tőtávolság megtartása nélkül rendezetlenül található szőlőtőkét, mely nagyon nehezíti a talajművelést. Különösen az alföldi szőlők elhanyagoltságát kárhoztatja. Ezt súlyosbítja, hogy Váctól Zimonyig kb. évi 1 millió akó bort szűrnek, s evvel a gyümölcsfák árnyékában termelt borral a kereskedők gyakran hamisítják a jobb hegyi borokat. A síkvidéki bortermelés szükségességét elfogadja, mivel mennyiséget ad, s azokon a területeken még mindig a szőlőművelés a leggazdaságosabb.

A szőlőtermelés hibáinál sokkal súlyosabbnak találja a magyar borászat helyzetét. Ezt sokan mások is (Széchenyi István, Wesselényi Miklós stb. . .) látták, de Schams mélyebben nyúlt a kérdéshez. Az akkori nyugat-európai értelemben vett borkezelésről nálunk szó sem volt. Ezért ha a külföld hozzá is juthat esetleg a magyar borhoz, panaszkodik: romlik a bor minősége s így nem elégíti ki őket, gyakran még hamisítva is kapják. A magyar természet szintén panaszkodik: nincs ára a bornak külföldön, a vámok tetemesek, észak

felé a borkereskedés semmivé tétetett. Viszont Schams hideg tárgyilagossággal mutat rá a valódi tényekre: „Az ügy nem áll olly roszul mint képzeljük: csak termesszünk derék borokat, különítsük-meg midőn szűrünk, az éretlen és rothadt szőlőket az egészségesektől, gondoskodjunk czélirányos bánásmódról a' forrás alatt 's a' pincékben, 's nem fogunk szükölködni vevőkben . . .” Ezt az elvet gyakorolják a franciák és a németek, s boraikat mindenhol keresik.

Mint kémiai ismeretekkel rendelkező szakember, kora magyar borászainál sokkal nagyobb fontosságot biztosít a borkezelésben, a kémiának. Sőt a reduk-tív borkezelés csírái is megtalálhatók javaslatai között: „Ügyekezünk kell a' pezsgés alatt már a' szabad levegőt, a'mennyire csak lehet elzárni, 's a' czukrot ezáltal tökéletesen megemészteni: szállítsuk -le a' forrást meleg és magosítsuk azt hűvös őszi napokban, 's így szeszesbek lesznek boraink és tartósabbak. Hiszen a' chemia a' legártatlanabb szereket nyújtja, melyekkel a francziák élnek régóta.” Kémiai alapon indokolja a korai (novemberi) fejtés szükségességét. Kémiai eljárásokat ajánl a bortisztításnál (derítés) és a borbetegségek ellen is.

Másik alapvető követelménynek tartja a borászathoz a jó pincét, „a pincze készíti a' bort”. A megfelelő hőmérséklet, jó szellőzőtség, tisztaság elsődleges kérdés, mégis a magyar termesztő kamrában vagy rosszul szellőzőtt, piszkos pincében tartja borát. A helytelen tárolás következtében sok a beteg bor. Ez pedig nemzetgazdasági szempontból is óriási kár volt, mert akkor kb. évi 30 millió akó bor termett hazánkban (összehasonlításképpen Franciaországban kb. 50 millió akó). Minőség tekintetében a tokaji borok szerinte az elsők Magyarországon, ezek után a szerémségiek következnek. Sajnos a kiváló értéket a kezdetleges pincekultúra nagyon lerontja.

Schams Ferenc nemcsak a hibákat vetette fel, hanem a megoldást is körvonalazta, sőt saját erejét nem kímélve dolgozott a haladásért. Megoldásként két javaslatot tett:

1. „Országos venyige-iskola” alapítása Budán,
2. gazdasági folyóírás indítása a szőlőművelés és borkészítés felől.

Az Országos venyige-iskola alapítására a szükségszerűség vezette Schamsot, mivel tapasztalta az országot járva, hogy a szőlőfajták nevei össze vannak keverve. Néhány órányi távolságon belül is egy fajtának sok neve vagy több fajtának egy neve van. Így a nomenklatúra hiánya gátolja a fejlődésnek. Európa bortermelő országai között itt volt a legnagyobb a rendetlenség. Ezért össze kell gyűjteni az ország szőlőfajtaíait, s egy állandó rendszerben kell elültetni azokat, majd itt kell megkezdeni a külső és belső jegyek alapján a fajta megfigyeléseit. Az alkalmasnak nevet kell adni, ezt jegyzékben kell közölni időről időre magyar, német és szlovák nyelven a termesztőkkel és tudósokkal ítélethozás és helyesbítés végett. A végső szót a Magyar Tudós Társaság (MTA elődje) mondaná ki. Így a hazai szőlőfajtaikat meg lehetne ismerni és kiválasztani közülük a legjobbakat. Erre az eljárásra 10 évet kért Schams. Elképzelése úttörő volt Európában.

Schams indoklásait és tervét elküldte az ország vezetőinek és a megyéknek, s kérte segítségüket az alapításhoz. Mayerffy Xavér Ferenc budai polgár, aki passzionátus szőlőfajtagyűjtő (különben ő vette meg Görög Demeter híres fajtagyűjtemény anyagát is és eltelepítette Vecsésen) is volt, Schams Ferencnek 1834-ben 5 holdnyi földet engedett át e célra 10 évre. Az adó fizetését magára vállalta, míg a bevételt átengedte Schamsnak. 1834 októberében kötötték meg a szerződést, mely szerint 10 év után a terület visszajut Mayerffy birtokába, de ha időközben Gazdasági Társaság alakulna az országban, az iskola kerüljön annak tulajdonába megfelelő egyezség útján.

Miután a szükséges költségek egy része adakozás útján biztosítva lett, 1834 őszén Schams megkezdte a Sashegy lábánál a telepítéseket. 24 táblát alakított ki, egy táblába egy megye szőlői kerültek. Soronként 20 tőkét ültettek. Nemcsak a magyar fajtaikat gyűjtötte, hanem külön gyűjteménybe kerültek Ausztria, Csehország, Stájer, Itália szőlőfajtái, melyeket megfigyelt: mennyire felelnek meg a magyar viszonyoknak. A venyige-iskola rendeltetése nőtt, terebélyesedett: nómenklaturai megfigyeléseken túl, a fajtaikat különböző metszési módoknak vetette alá, az egyes fajtaikat külön szüretelve vizsgálja azok borászati értékét, megfigyeli melyik fajta való hegyre, völgybe, homokra, agyagra stb. . . Az intézmény célja oktatási, bemutatási feladatokkal is bővült: a természetőknek a különféle eljárásokat helyben a bemutató területen mutatja be szőlőművelési, majd a pince felépülése után borászati téren is. Az érdeklődők számára az iskola mindig nyitva állott.

A venyige (szőlő) iskola létesítésével Schams hatalmas szolgálatot tett a magyar szőlészethoz. Bár a terület több tekintetből sem volt alkalmas a kitűzött célra, de annak létesítésével a további fejlődés magját vetette el. A telep már 1835-ben közvetve, majd 1841-ben végleg az OMGE gondozásába került. 1878-ig szolgálta itt a szőlészethoz, de anyagát már 1857-ben dr. Entz Ferenc áttelepítette a Gellérthezy déli lejtőjére a Kertészeti Egyetem mai helyére. Így Schams, sőt Mayerffyn keresztül Görög Demeter szőlőgyűjteménye is kapcsolódik a modern magyar szőlészethoz.

1836-ban indította meg „*Magyarország Bortermesztését a' Készítését Tárgyazó Folyóírás*”-t. Célja ezzel még az empirizmus bilincsei között nyögő magyar szőlészethoz és borászhoz számára folyóiratot adni, amint írja „. . . a' lehető leghathatósabb segédet nyujtani az előítéletek kiirtására, a' pusztán empirikus bánásmód és meggyökeresedett hebehurgyaság elmellőztetésére, 's ezáltal a' szőlőtő értelmesebb célirányosabb és jövedelmesebb ápolására és használatára vezessen”. Népszerű stílusban írja a lapot, olcsón, csak a nyomdai költségeket térítteti meg, s minden faluba kíván juttatni legalább egy példányt.

Lapjában a hazai szőlőművelési módokat közli, ismerteti a hitelt érdemlő különböző külföldi eljárásokat, ha azok itthon bevezetésre alkalmasak, a találmányokat terjeszti, hasznos tanácsokat nyújt (ábrákkal, rajzokkal), borászati technológiákat ismertet, évenként az elmúlt évről tanulságul egy áttekintést

ad (előnyeit, hátrányait taglalja), szőlőfajták közötti rendteremtést folytatja (zavart okozó elnevezések kiküszöbölése, új, egységes nomenklatura kialakítása), az országos venyige-iskoláról számol be stb. . . Lapjából korai halála miatt sajnos csak 3 szám jelent meg.

Szakmai működését jól jellemzi a Gazdasági Tudósításokban 1838-ban egyik kortársa: „Századok óta foly Magyarországon, pedig nagy kiterjedésben a' szőlő mívelés: 's még sem találkozott annyi borgazda között, ki kezelésmódját figyelemre méltatta, szigorubb, közönséges vizsgálat alá terjesztette, s' a' dologhoz értőleg jó és rossz oldalait kitüntette volna. Mik erről közzé tettetek, nagyobb részt csak tökéletlen, vagy hibás töredékek. Most valahára találkozott egy férfi, ki a' magyarországi szőlőmívelést szemügyre vevén, minden oldalról megvizsgálá: 's ez Schams Ferencz . . .”, majd folytatja „Meg lévén győződve a' felül, miképen az emberi foglalkodás' minden tárgya csak úgy gyümölcshöz hasznat a' jelenkornak, ha mind elméleti, mind gyakorlati oldalról ki állják a' próbát . . .”, ezért létrehozta budai szőlőiskoláját, valamint magyar és német nyelven szakfolyóiratot ad ki.

Irodalmi működését 1814-ben a bécsi „Vaterländische Blätter” hasábjain kezdte, majd folytatta a „Gemeinnützige Blätter”, „Gazdasági Tudósítások” és a „Magyar Gazda” lapjain. — Megjelent művei: 1. Topographische Beschreibung von Peterwardein und seinen Umgebungen”. Pest, 1820. 2. „Vollständige Beschreibung der königlichen Freistadt Pest in Ungarn”. Pest, 1821. 3. „Vollständige Beschreibung der freien Hauptstadt Ofen in Ungarn”. Ofen, 1822. 4. „Képzetek a jószágoknak árendálása- és kiárendálásáról Magyarországon. Ideen über Pacht u. Verpachtung der Landgüter in Ungarn”. (Magyar és német nyelven.) Pest, 1824. 5. „Betrachtungen über Ungarns Weinbau, oder auf Erfahrung gegründete Belehrungen zur möglichen Verbesserung dieses wichtigen Landwirtschafts-Zweiges”. Pest, 1830. 6. „Magyarország szőlőmíveléséről való vizsgálódások ezen fontos gazdasági ágazatnak lehető jobbitására, mint részbeli megfejtése egy jutalom kérdésnek”. Magyarázta Lencsés J. Antal. Pest, 1831. 7. „Ungarns Weinbau in seinen ganzen Umfange oder vollständige Beschreibung sämmtlicher berühmten Weinberge des ungarischen Reichs, in statistisch-topographisch-naturhistorischer und ökonomischer Hinsicht”. 1—2. Bd. Pest, 1832—1833. 8. „Kritikai vizsgálódások a magyarországi szőlőtermesztés gáncsai és fogyatkozásai körül. Kritische Betrachtungen über die Mängel und Gebrechen des Weinbaues in Ungarn” (magyar és német nyelven). Pest, 1834. 9. „Der Weinbau des Österreichischen Kaiserstaates in seinem ganzen Umfange, oder vollständige Beschreibung sämmtlicher berühmten Weinberge der Österreichischen Monarchie . . .”. 1—3. Bd. Pest, 1835. 10. „Darstellung der Weinlese in Ungarn und reflektirende Rückblicke auf das Ganze dieser Beschäftigung”. Pest, 1839. — Szerkesztette a „Magyarország Bortermesztését 's Készítését Tárgyazó Folyó-

írást" és a „Zeitschrift für Weinbereitung in Ungarn" című folyóiratokat 1836 és 1837-ben.

Schams Ferenc — amint egyik írásában megjegyzi — személyes célja: „*hazámnak használhatni*" volt. Ezt pedig kifogástalanul hajtotta végre. Egy kissé bővebben világít e felfogására a következő mondata: „*Igy annyit mondtam, a' mennyit tudok, bár mások is közlenék e' részbeni tapasztalásaikat, mert csak az az emberbarát és hazafi, ki ha mi jobbat akár szorgalom akár mély belátásból vagy történetből tud, közjóra fordítja, közhírré bocsátja.*" Munkája elismeréseként a Magyar Gazdasági Egylet választmányi, a Bécsi Császári, Királyi Gazdasági Egyesület valóságos, a prágai Hazafiui Gazdasági, a gráci Gazdasági, a földművelési természet- és földrajzi tudományok előmozdítására Brünnben alakult morva-sziléziai, a szentpétervári Orosz Császári Szabad Gazdasági, a londoni Kertművelési Társaság levelező tagjává választotta. Több kitüntetésben is részesült. Élete, munkálkodása példamutató volt, s gyönyörűen foglalta össze nekrológiában Toldy (Schedel) Ferenc Schams életútját a Figyelmező hasábjain: „*. . . noha nem magyar születés, nem magyar ajku: Schams' minden munkálkodásai mégis hazafiui irányuak voltak, 's hogy ő, nemzetiségünk' hivatását felfogván 's elfogulatlanul méltányolván, azt tisztelte, kívánatainak hódult, 's e' részben is sok született magyart megpirított! — Azért becsület a' nemesnek mindenkorra, 's hű emlékezet!*"